

حقوق اسرای جنگی از دیدگاه اسلام و نظم بین الملل؛ آشتی یا تقابل

عبدالمجید رضانی^۱

دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۱۹ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۵/۲۹

چکیده

یکی از جنبه‌های بارز حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی که نسبت به سایر مقررات مربوط از قدرت اجرایی بیشتری برخوردار است، قواعد حاکم بر رفتار با اسیران جنگی است. نظر به جایگاه مهم و ارزنده‌ی قواعد مذکور، امروزه بسیاری از آن‌ها به‌عنوان قواعد عام‌الشمول به شمار می‌روند که نقض آن‌ها جنایت بین‌المللی محسوب می‌شود و مسئولیت کیفری برای افراد خاطی در هر سمت و مقامی که باشند، در پی خواهد داشت. این پژوهش به دنبال پاسخگویی به این پرسش است که آیا حقوق اسلام نیز متضمن رعایت حقوق اسرای جنگی است و یا قواعد حقوق بین‌الملل در این زمینه مترقی‌تر جلوه می‌نماید. بر این اساس بیش از چهارده قرن است که بسیاری از مقررات حقوق بشردوستانه‌ی معاصر، در متون و آموزه‌ها و شریعت اسلام وجود دارد. بنابراین، مطابق اصول و قواعد حقوق بشردوستانه، در حوزه مقررات بین‌الملل، قواعدی در زمینه مخاصمات مسلحانه پیش‌بینی شده است که حقوق اسرای جنگی را مورد تصویب قرار داده و اجرای آن را برای تابعان حقوق بین‌الملل توصیه و تأیید می‌نماید. بر اساس حقوق بین‌الملل بشردوستانه در خصوص رفتار انسانی با اسیران، هرگونه عمل انتقام‌جویانه و خشونت‌بار، شکنجه، مثله کردن، ایجاد رعب و وحشت، انجام آزمایش‌ها پزشکی، توهین و تحقیر را ممنوع می‌سازد. حال، این پژوهش درصدد است تا با روش توصیفی و تحلیلی، همسویی آموزه‌های اسلامی با قواعد و مقررات بین‌المللی در خصوص رعایت حقوق اسرای جنگی را اثبات نماید و از سوی دیگر، زمینه و علت سوء برداشت‌های پیرامون این موضوع را آشکار سازد.

کلید واژگان: اسرای جنگی، اسلام، حقوق بین‌الملل، حقوق بشردوستانه.

^۱. کارشناس ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی؛ مدیریت پژوهش معاونت حقوقی و امور مجلس ارتش ج.ا.

مقدمه

امروزه از جمله ویژگی‌های بارز حقوق بشردوستانه در مخاصمات مسلحانه بین‌المللی که نسبت به سایر قواعد و مقررات در این خصوص از قدرت اجرایی بیشتری برخوردار است، قواعد حاکم بر رفتار با اسیران جنگی است. حقوق حاکم بر رفتار با اسیران جنگی تا قبل از اعلامیه ۱۸۷۴ بروکسل و عهدنامه‌های ۱۸۹۹ و ۱۹۰۷ لاهه و کنوانسیون ۱۹۲۹ ژنو عمدتاً مبتنی بر عرف بوده است، اما امروزه عهدنامه‌های بین‌المللی در این مورد نقشی اساسی دارند و مهم‌ترین آن‌ها را می‌توان عهدنامه‌ی سوم ژنو مورخ ۱۲ اوت ۱۹۴۹ دانست. در اسلام نیز اسرای جنگی دارای حقوق و احکامی هستند که مسلمانان به هر شکل موظف به رعایت آن می‌باشند. بنابراین، موضوع اسیران جنگی و نحوه برخورد با آنان از قدیمی‌ترین موضوعات روابط بین‌ملت‌ها در جامعه و تاریخ بشری بوده است. از این رو، نحوه‌ی برخورد با اسیران به نسبت تمدن و فرهنگ بشری در هر زمان تفاوت داشته است.

در دوره‌های پیشامدرن، اطلاق واژه اسیر نه‌تنها شامل نیروهای جنگی طرف مقابل که مشمول کودکان، زنان و سالمندان و همه افرادی می‌گردید که در حیطه‌ی اقتدار طرف پیروز قرار می‌گرفتند. گذشت زمان و پیشرفت تمدن و گشایش در تفکر آدمیان، آشنایی جوامع با فضیلت‌ها و کرامت‌های بشری، غلبه بر سنت‌های جاهلانه، توجه به حقوق بشر، لغو مالکیت و خداوندگاری انسان بر انسان و بردگی، اندیشمندان را وادار کرد تا با نگاهی عمیق‌تر به مسئله اسارت نگاه کنند. به تدریج و به‌خصوص در قرن هفدهم و هجدهم میلادی بود که اسیر جنگی در مهد اولیه‌ی حقوق بین‌الملل معاصر یعنی در قاره اروپا مفهومی حقوقی یافت. این امر در واقع مرهون نظرات بشردوستانه دانشمندانی چون جان لاک انگلیسی، منتسکیو و ژان ژاک روسو فرانسوی بود که در نهایت در مقررات حقوق بین‌الملل معاصر، توجه ویژه‌ای به حقوق اسیران جنگی شده است. نظر به جایگاه مهم و ارزنده‌ی قواعد مذکور، امروزه بسیاری از آن‌ها به‌عنوان قواعد عام‌الشمول به شمار می‌روند که نقض آن‌ها جنایت بین‌المللی محسوب می‌گردد و مسئولیت کیفری برای افراد خاطی در هر سمت و مقامی که باشند، در پی خواهد داشت. اکثر این قواعد آمره بین‌المللی در اسناد و عهدنامه‌ها به تدریج رایج شده‌اند.

۱- کلیات

اسیر در لغت از ریشه اسر که مفهوم آن به دست آوردن است آمده است و در اصطلاح اسیر یعنی فردی که در حال جنگ یا پس از جنگ گرفتار شود. فرد اسیر را نیز از آن جهت که با ریسمان چرمی به نام «إسار» یا «أسر» می‌بستند، اسیر نامیده‌اند. واژه اسیر در اصطلاح فقهی بیشتر بر مردان کافر یا باغی اطلاق می‌گردد که در جنگ با مسلمانان دستگیر شوند و درباره کودکان یا زنان دستگیرشده، واژه «سَبی» یا «سبایا» استفاده می‌شود؛ البته معنای سبی را عام‌تر از معنای اسیر دانسته‌اند. واژه اسیر و مشتقات آن چندین بار در قرآن ذیل واژگانی چون «أساری»، «أسری»، «تأسرون» و «اسیراً» استفاده شده و به مسئله اسارت و اسیر گرفتن اشاره دارند. همچنین عبارت «فَشَدُّوا الْوُثَاقَ» به معنای محکم بستن طناب کسانی که به اسارت گرفته شده‌اند و واژه «خُدُوهُمْ» را کنایه از گرفتن اسیر دانسته‌اند.

اسلام یگانه دین مترقی در بین ادیان عالم است که برای اولین بار اوضاع جنگ را سامان بخشید و برای آن نظام بشردوستانه وضع کرد و برای اسیران جنگی حقوقی قائل شد. نیروهای مسلح درگیر جنگ که توسط طرف مقابل به اسارت درآیند، اسیر نامیده می‌شوند که با توجه به حقوق بین‌الملل بشردوستانه باید با آن‌ها به صورت انسانی رفتار گردد. امروزه، بخش عمده‌ای از حقوق بین‌الملل بشردوستانه در چهار کنوانسیون ژنو مطرح شده است و ۱۹۶ کشور در سراسر دنیا متعهد شده‌اند که از این قوانین پیروی کنند. این کنوانسیون‌ها توسط دو معاهده دیگر یعنی پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷ در مورد حمایت از قربانیان مخاصمات مسلحانه تکمیل شده‌اند. کنوانسیون‌های ژنو بر پایه احترام به فرد و عزت و شرف وی بنیان نهاده شده است. باید به حقوق افرادی که به طور مستقیم در درگیری‌ها شرکت نمی‌کنند و اشخاصی که به علت بیماری، جراحت، اسارت و یا هر علت دیگری فاقد توان مبارزه هستند احترام گذاشته شود و در مقابل اثرات جنگ محافظت شوند و همچنین می‌بایست به افرادی که بر اثر جنگ دچار خسارت و ضرر و زیان می‌گردند بدون هیچ‌گونه تبعیضی کمک شود.

۲- پیشینه حقوق اسرای جنگی

در دوران باستان و قرون وسطی، اسیر جنگی معنی و مفهوم امروزی را نداشت. اسیران جنگی و یا به طور کامل شکست خوردگان در جنگ، محکوم به قتل یا بردگی بودند. بردگی اسیران به این شکل بود که آنان از لحاظ جانی و مالی در اختیار شخص به اسارت گیرنده و یا مقامات نظامی کشور به اسارت گیرنده بودند و آن‌ها می‌توانستند به هر نحو که مایل بودند با آنان رفتار نمایند. یونانیان حتی خشونت و بی‌رحمی را تا بدانجا کشاندند که در مواردی اسیران را کور می‌کردند. در این دوران نمونه‌هایی از بازخرید اسیران، مخصوصاً شاهزادگان دیده می‌شود که تأیید آن معمولاً در انحصار پادشاه بود. تاریخ گویای این واقعیت تلخ است که رفتار یهودیان و مخصوصاً رفتار مسیحیان با اسیران جنگی در جنگ‌های صلیبی، رفتار همراه با ایذاء و شکنجه بوده و حتی در بسیاری از موارد در عربستان قبل از اسلام، اسیران را از دم تیغ می‌گذراندند؛ اما تاریخ اسلام مملو از جریانات و رویدادهایی است که بیانگر نحوه رفتار پسندیده و انسانی اسلام در قبال جنگجویان دشمن است که به اسارت نیروهای اسلام درمی‌آیند (ضیائی بیگدلی، ۱۳۶۵: ۱۷۴). در مقابل این بینش انسانی اسلام، عالم مذهبی مسیحیت معتقد است که باید کلیه اسیران مسلمان را بدون استثنا کشت و زنان و فرزندان آنان را به بردگی درآورد (دفتری، ۱۳۳۷: ۱۱۸).

بنابراین، رفتار غیرانسانی نسبت به اسیران جنگی تا قرن‌ها ادامه داشت و متأسفانه عقاید برخی علمای حقوق بین‌الملل (مخصوصاً علمای غربی) توجیه‌کننده این اعمال بود. از جمله این افراد، گروسیوس بود که به‌عنوان پدر حقوق بین‌الملل معروف است و نظرات قابل‌توجهی در این باب دارد که سرنوشت اسیران جنگی شبیه بردگان است و کسی که در جنگ اسیر می‌شود حق فرار ندارد. حقوق اسیران جنگی در ادوار مختلف تاریخی و در میان ادیان و نظام‌های حقوقی از مهم‌ترین موضوعاتی است که همواره در روابط بین‌المللی در گذشته و حال مطرح بوده و از جهات مختلفی مورد دغدغه ملت‌ها، دولت‌ها و حقوقدانان بشردوست بوده است. مقررات حقوق بشردوستانه ریشه در تاریخ دارد، زیرا از ابتدای حیات جوامع بشری تاکنون همواره جنگ بین انسان‌ها وجود داشته و این جنگ‌ها، همیشه تابع نظامانی بوده‌اند که دولت‌ها طی قرن‌ها، آن‌ها را رعایت یا

نقض کرده‌اند. البته بین رویکرد دولت‌ها در نظر و عمل در خصوص رعایت حقوق اسیران جنگی می‌بایست قائل به تفکیک شد. اگرچه نظام‌مندی حقوق بشردوستانه بین‌المللی (به‌صورت سلسله اصول و مقررات انسانی که در ایام جنگ مورد توجه دولت‌ها بوده و از لحاظ حقوقی، جنبه قانونی و عملی پیدا کرده است) سابقه چندان طولانی ندارد؛ اما در این عرصه نظام حقوقی اسلام بیشتر و پیش‌تر از سایر نظامات حقوقی به لزوم رعایت مقررات انسان دوستانه در جنگ‌ها تأکید کرده است.

۳- ضوابط و مقررات بین‌المللی مرتبط با حقوق اسرای جنگی

حقوق بشردوستانه به‌عنوان مکمل حقوق توسل به‌زور و حداقل برای محدود ساختن پیامدهای غیرانسانی آنچه از صافی مقررات حقوق بشردوستانه می‌گذرد ریشه در تاریخ دارد، زیرا از ابتدای حیات جوامع بشری تاکنون همواره جنگ بین انسان‌ها وجود داشته و تابع نوعی مقررات بوده است؛ حتی در لوح حمورابی قواعدی در مورد نحوه هدایت درگیری‌ها آمده است (ضیائی بیگدلی، ۱۳۶۶: ۱۶۲). ایجاد حقوق بشردوستانه بین‌المللی در طول تاریخ، تحت تأثیر مفاهیم مذهبی و نظریه‌های فلسفی بوده است. قواعد عرفی مرتبط به جنگ، بخشی از نخستین قواعد حقوق بین‌المللی هستند. باوجوداین، تحول از قواعد حقوق عرفی اولیه تا نخستین اصول بشردوستانه مکتوب مربوط به هدایت جنگ، با برخی موانع روبه‌رو بوده است. به‌طور کلی حقوق بشردوستانه در پی اعمال محدودیت‌هایی در ابزارها و حمایت از قربانیان در مخاصمه‌های مسلحانه است؛ بدین معنی که در وهله نخست در هنگام ورود به جنگ باید چه شیوه‌ها و کارهایی را اعمال کرد و چه شیوه‌ها و کارهایی را نباید انجام داد.

در تعریفی بسیار مختصر از حقوق بشردوستانه آمده است: "حقوق بشردوستانه بین‌المللی شامل حقوق اسرای جنگی در پرتو مجموعه‌ای از قواعد بین‌المللی است که هدف آن، محدود کردن آثار جنگ نسبت به مردم و اهداف جنگی است." در تعریف دیگری می‌خوانیم: "حقوق بشردوستانه، شاخه‌ای از حقوق بشر است که در منازعه‌های مسلحانه بین‌المللی و در برخی اوضاع و احوال معین و محدود در منازعه‌های مسلحانه داخلی مورد استفاده قرار می‌گیرد." در تعریف مفصل‌تری نیز آمده است: "حقوق بشردوستانه، اصول و قواعدی است که استفاده از خشونت را در زمان منازعه‌های

مسلحانه محدود می‌کند و هدف آن عبارت است از: حمایت از افرادی که مستقیم درگیر جنگ نیستند یا دیگر درگیر جنگ نیستند؛ یعنی بیماران، زخمی‌ها، کشتی‌شکسته‌ها، اسیران و افراد غیرنظامی. همچنین است محدود کردن آثار خشونت در جنگ برای دستیابی به اهداف جنگ، پرهیز از انتقام‌جویی و آزار و اذیتی که تأثیری بر اهداف جنگ ندارند (مهر پور، ۱۳۷۵: ۱۹۱).

قواعد و مقررات حقوقی حاکم بر رفتار با اسیران جنگی تا مدت‌ها جنبه عرفی داشت؛ اما امروزه تابع نظامی است که به‌موجب اسناد بین‌المللی مهمی به‌طور صحیح روشن گردیده است؛ اسنادی همچون اعلامیه بروکسل؛ فصل دوم مقررات لاهه، منظم به عهدنامه چهارم؛ عهدنامه ژنو، عهدنامه سوم ژنو که این عهدنامه ضمن تأیید مقررات ۱۹۰۷ لاهه و عهدنامه ۱۹۲۹ ژنو آن‌ها را مورد تجدیدنظر قرار داده و تکمیل نموده است. عهدنامه مذکور مشتمل بر حدود ۱۵۰ ماده است؛ هدف اساسی این قواعد احتراز از کلیه اقداماتی است که جهت تضمین امنیت کشور متخاصم به اسارت گیرنده غیرضروری است. اندیشه اساسی که این مقررات از آن الهام گرفته این است که اسارت جنگی یک اقدام سرکوب‌کننده نیست، بلکه اقدامی احتیاطی و بازدارنده تلقی می‌شود که در مورد دشمنی که سلاح را بر زمین گذارده اتخاذ می‌گردد (ضیائی بیگدلی، ۱۳۶۶: ۱۶۲).

۴- نگرشی اخلاقی و انسانی نسبت به اسرا در اسلام

در مورد مهربانی با اسیران جنگی و رعایت اصول انسانی در مورد آن‌ها روایات فراوانی به ما رسیده است. غذا دادن به اسیر حق مسلم است بر کسی که او را در اسارت دارد هرچند بخواهد او را روز بعد به قتل برساند، کافر باشد یا غیر کافر. سفارش امیرمومنان حضرت علی (ع) درباره قاتلش که فرمود: «ای فرزندم به حقی که من بر تو دارم سوگندت می‌دهم که غذا و نوشیدنی او را پاک و پاکیزه قرار دهی و تا موقع مرگ من با او مدارا کن، از آنچه خودتان می‌خورید به او بدهید و از آنچه می‌نوشید به او بنوشانید» بیانگر اهمیت اسلام به رفتار با اسیر است. در مورد مهربانی با اسیران جنگی و رعایت اصول انسانی در مورد آن‌ها روایات فراوانی از پیشوایان اسلام نقل شده است که عظمت تعلیمات اسلام را در این زمینه نشان می‌دهد: در حدیثی از امیرالمؤمنین (علیه السلام)

می خوانیم: هنگامی که عبدالرحمن بن ملجم، با شمشیر بر سر مبارک آن حضرت زد و او را اسیر کردند، به حسن و حسین (علیهما السلام) فرمود: «إِحْبِسُوا هَذَا الْأَسِيرَ، وَ أَطْعِمُوهُ وَ اسْقُوهُ وَ أَحْسِنُوا إِسَارَهُ»؛ (این اسیر را حبس کنید غذا و آب به او بدهید و در اسارت با او خوش رفتاری کنید). در حدیث دیگری از همان حضرت (علیه السلام) می خوانیم که فرمود: «إِطْعَامُ الْأَسِيرِ وَ الْإِحْسَانُ إِلَيْهِ حَقٌّ وَاجِبٌ وَ إِنْ قَتَلْتَهُ مِنَ الْغَدَاةِ»؛ (اطعام اسیر و نیکی به او حق واجبی است، هر چند مستحق قتل باشد و بخواهی او را به قتل برسانی).

این حکم شامل همه اسیران اعم از مؤمن و کافر می شود، لذا در حدیث دیگری از امام صادق (علیه السلام) این حکم با صراحت آمده است: «إِطْعَامُ الْأَسِيرِ حَقٌّ عَلَيَّ مَنْ أَسْرَهُ وَ إِنْ كَانَ يُرَادُ مِنَ الْغَدَاةِ قَتْلُهُ فَإِنَّهُ يَنْبَغِي أَنْ يُطْعَمَ وَ يُسْقَى وَ يُرْفَقَ بِهِ كَافِرًا كَانَ أَوْ غَيْرَهُ»؛ (غذا دادن اسیر حق مسلم است بر کسی که او را در اسارت دارد هر چند بخواهد او را روز بعد به قتل برساند، در اینجا نیز سزاوار است که غذا و طعام به او بدهند و با او مدارا کنند؛ کافر باشد یا غیر کافر). در داستان اسارت ابن ملجم قاتل حضرت علی (علیه السلام) روایات دیگری است که از نهایت لطف و محبت آن حضرت (علیه السلام) نسبت به اسیران (اعم از اسیران جنگی و غیر آنها) حکایت می کند. از جمله در حدیثی می خوانیم: «هنگامی که امام علی (علیه السلام) در بستر شهادت بود به فرزندش امام حسن مجتبی (علیه السلام) فرمود: فرزندم با اسیرت مدارا کن و ترحم نما و به او نیکی کن و نسبت به او دلسوزی نما در این موقع امام (علیه السلام) بی هوش شد، هنگامی که به هوش آمد، امام حسن (علیه السلام) ظرفی از شیر خدمتش داد، حضرت کمی نوشید سپس از دهان خود دور کرد و فرمود: برای اسیرتان ببرید. این نکته نیز حائز اهمیت است که آزاد کردن اسیران در برابر غرامت باید تناسب باحال آنها داشته باشد، همان گونه که پیامبر (صلی الله علیه و اله) در مورد اسیران جنگ بدر رعایت فرمود؛ بلکه می توان در برابر یک کار فرهنگی آنها را آزاد کرد، چنانکه در تاریخ آمده است، که در یک اقدام مهمی تاریخی پس از جنگ بدر از سوی پیامبر (صلی الله علیه و اله) اعلام شد که آن افراد از اسیران جنگی که باسواد هستند می توانند در برابر تعلیم خواندن و نوشتن به ده نفر از اطفال مسلمانان آزاد شوند این در حالی بود که بعضی دیگر در برابر

آزادی خود، چهار هزار درهم پرداخته بودند و افراد نیازمند و فقیر بدون پرداخت فدیة آزاد شدند (مکارم شیرازی، ۱۳۸۶: ۳۴۱).

۵- حقوق اسرای جنگی در کنوانسیون ۱۹۴۹ ژنو و پروتکل‌های الحاقی ۱۹۷۷

دولت اسارت گیرنده که زندانیان جنگی را به اسارت می‌گیرد، می‌بایست با آن‌ها مطابق قواعد کنوانسیون سوم ۱۹۴۹ ژنو و حقوق بین‌الملل رفتار نماید. در حقیقت اختیار دولت دستگیر کننده بر زندانیان جنگی نسبتاً نامحدود است و هدف کنوانسیون ژنو هم محدود ساختن چنین اختیاری است، چراکه اسارت هدفش جلوگیری از مشارکت مجدد زندانی در جنگ است. علاوه بر این، بعضی مزایای دیگر نیز برای به اسارت گیرنده در بردارد. کنوانسیون ۱۹۴۹ ژنو این اصل را به رسمیت می‌شناسد که اسیران جنگی تحت اختیار دولت دشمن قرار دارند، یعنی از هرگونه مسئولیت فردی که ممکن است به وجود آید، مسئولیت نهایی رفتار با آنان بر عهده متخاصمی است که آنان را اسیر می‌نماید، چرا که شخصیت و شرافت اسیران جنگی باید همواره در هر شرایطی محفوظ بماند و تلافی‌جویی نسبت به اسیران جنگی ممنوع است.

شرایط زندگی اسیران جنگی در هر منطقه باید مانند شرایط زندگی افراد نیروهای خودی در همان منطقه باشد. تسهیلات ویژه برای زنان در نظر گرفته شود. اقدامات انضباطی دسته‌جمعی که شامل غذای اسیران شود ممنوع است. استعمال دخانیات آزاد است. بازداشت کننده باید اطمینان حاصل نماید وضع پوشاک اسیران مناسب بوده و مناسب باقی بماند. اسیران جنگی تا حد امکان نباید در توقیفگاه‌های نظامی و ندامتگاه بازداشت شوند و نه در مکان‌های بسته، مگر به‌عنوان یک اقدام انضباطی یا بهداشتی. هر اسیر جنگی در موقع اسیر شدن یا ظرف یک هفته از زمان ورود به یک اردوگاه باید اجازه یابد که مستقیماً برای خانواده خود و آژانس مرکزی اسیران جنگی نامه ارسال نماید. با اسیرانی که مجازات خود را تحمل می‌کنند نباید شدیدتر از مواردی که افراد خودی همان مجازات را تحمل می‌کنند رفتار کرد (حجازی، ۱۳۹۴: ۱۳۷).

۶- حمایت از اسرای جنگی از دیدگاه اسلام

دین مبین اسلام، اسیر را از گروه‌هایی برشمرده که مستحق دلجویی، مهربانی و نیکی بوده و او را در ردیف مسکین و یتیم قرار داده است. در حقوق اسلام همواره بر این اصل تأکید شده که جنگ‌ها، حکومت‌ها را رودرروی یکدیگر قرار می‌دهد و نه مردم را؛ بنابراین تا آنجا که ضروریات نظامی ممکن است، افراد باید از تعرض مصون بمانند.

ادیان الهی همواره بر مراعات حقوق الهی و انسانی در جریان مخاصمات مسلحانه تأکید داشته‌اند. کرامت، شخصیت، حیثیت و منزل انسان در اسلام نیک مورد توجه قرار گرفته و حمایت همه‌جانبه از انسان در زمان صلح و جنگ همواره مطمح نظر بوده است. این از حقوق انسان‌ها است که باید در همه زمان‌ها محترم شمرده شود؛ چه در جنگ و چه در صلح. از نقطه نظر اسلامی، هرکس در هر زمان، هم دارای حقوق و هم وظایف ویژه‌ای است (پروین، زرشکی، ۱۳۹۹: ۳۲).

۶-۱ حقوق جنگ در اسلام (قرآن)

قرآن مجید در طی ۲۳ سال از آغاز تا رحلت پیامبر اسلام نازل گردیده است، این مدت مشتمل است بر دوره اقامت ایشان در مکه و پس از مهاجرت به مدینه. در مجموع این مدت ۲۳ سال، ۶۶۶۲ آیه بر وی نازل شده که مجموعه قرآن مجید را تشکیل می‌دهد و این مجموعه به ۱۱۴ سوره تقسیم‌بندی شده است که ۲۶۰ آیه از آن مربوط به جهاد است که ۴ در صد کل قرآن است. در ایام اقامت پیامبر اسلام در مکه به علت اندک بودن گروندگان به اسلام، به هیچ‌وجه اجازه حمله مسلحانه به دشمن داده نشده و صرفاً آیات نازله مربوط به جهاد در مدت ۱۳ سال مزبور، جنبه آماده‌سازی لازم را داشته است، از جهت ایمان و توکل به خدا، پایداری، صبر، معامله با خدا، وعده پاداش‌های آخرت، دور ساختن تصور مرگ و فنا شدن با شهادت در راه خدا، آماده شدن برای خطرات شدید و خسارت مسلم و ضرورت تدافع اجتماعی در سال ۸ بعثت یعنی شش سال مانده به درگیری نظامی با کفار که اولین شیپور جنگ، در آیات ۱۴۸ تا ۱۵۲ سوره بقره به صدا درآمده است و آیات ۲۴۵ و ۲۴۶ حکم فقهی جنگ صریحاً اعلام گردید تا

آنکه بالاخره در زمان هجرت به مدینه در همان سوره شرایط اصلی جنگ، یعنی چهارچوب جهاد اسلامی در آیه ۱۸۶ کامل و جامع بیان شد (محقق داماد، ۱۳۷۲: ۹۲).

۶-۲ احکام اسارت

در متون دینی، برای اسیری که در پایان جنگ به اسارت درمی‌آید، احکامی ذکر شده است؛ محصور کردن و جلوگیری از فرار اسیر، عدم جواز کشتن اسیر، معاوضه اسیر، آزادسازی اسیر در قبال دریافت هزینه (فدیه) یا بدون آن، بردگی مردان اسیر، ازدواج با زنان اسیر و دعوت اسرا به اسلام از جمله مواردی است که درباره آن احکامی صادر شده است. البته برخی از این احکام به دلیل اقتضائات زمانی و مکانی از دایره اجرا خارج شده و دیگر مورد بحث نیست؛ چنانچه محقق اردبیلی درباره تمامی این احکام معتقد است: هیچ حکمی کلیت ندارد؛ زیرا روشن است که احکام به اعتبار خصوصیات، اوضاع و احوال، زمان‌ها، مکان‌ها و اشخاص مختلف تغییر می‌کنند.

۶-۲-۱ عدم جواز کشتن

طبق آیات قرآن کشتن اسیر پس از پیروزی جایز نیست؛ مگر اینکه سابقه جنایت یا فتنه داشته باشند؛ چنانکه پیامبر اسلام (س) پس از جنگ بدر، به قتل عقبه بن ابی معیط و نصر بن حارث و پس از جنگ احد به کشتن ابی عزه شاعر و معاویه بن نصر دستور داد. طبق آیه چهارم سوره مبارکه محمد، مسلمانان باید با افزایش اقدامات احتیاطی و محکم بستن اسرا، از فرار اسیران و ملحق شدن دوباره به دشمن و تضعیف لشکر اسلام جلوگیری کنند.

۶-۲-۲ معاوضه و آزادسازی

مبادله اسیران از اهل بَغی با اسیران اهل عدل (در مقابل اهل بغی و فرمان‌برداران از امام را گویند) جایز شمرده شده است. البته اگر دشمنان اقدام به مبادله نکنند و اسیران مسلمان را زندانی کنند، مسلمانان نیز می‌توانند اسیران باغی را به زندان بیفکنند. آزادسازی اسرا هم با دریافت فِدیه (چیزی که در برابر آزادی اسیر گرفته می‌شود) و هم بدون دریافت آن بسته به نظر حاکم اسلامی طبق مصلحت جامعه اسلامی جایز دانسته

شده است؛ اگرچه برخی مانند فخر رازی در تفسیر مفاتیح الغیب معتقدند، تقدم واژه «مَنّاً» بر «فِدَاءً» در آیه ۴ سوره مبارکه محمد، ترجیح حرمت نفس بر گرفتن مال است و در صورت امکان باید بر اسیر منت نهاد و او را بدون دریافت فدیة آزاد کرد. گزارش‌های متعددی نیز از سیره پیامبر اسلام (ص) وجود دارد که اسیرانی را در جنگ بدر، بعد از صلح حدیبیه و در جاهای دیگر بدون دریافت فدیة، آزاد کرد. همچنین در منابع تاریخی آمده است کسانی که توانایی پرداخت فدیة را نداشتند، ملزم به آموزشِ سوادِ خواندن و نوشتن به کودکان یا مسلمانان شدند و پیامبر این کار آنان را به‌عنوان فدیة آنها قرارداد.

۶-۲-۳ اسلام آوردن اسیر

اسلام آوردن اسیر جنگی در سه حالت تصویر شده است: ۱- قبل از دستگیری، ۲- بعد از دستگیری در بحبوحه جنگ، ۳- بعد از دستگیری در پایان جنگ، در هریک از این سه حالت احکام خاصی برای اسیر بیان شده است. در حالت اول (اسلام آوردن قبل از دستگیری) به گفته علامه حلی در کتاب تحریر الاحکام، کشتن، برده گرفتن، فدیة گرفتن و مبادله چنین اسیری جایز نیست. در حالت دوم که در هنگام جنگ دستگیر شود و حالت سوم که پس از جنگ دستگیر شود و اعلام اسلام نماید، کشتن او ساقط می‌شود؛ ولی امام مسلمانان در اجرای احکام سه‌گانه (بردگی، فدیة گرفتن و معاوضه) درباره او مخیر است. البته در مقابل این قول، مفسرانی چون طبرسی و قطب راوندی گفته‌اند اسیر در هر حالتی دستگیر شود و اظهار اسلام نماید همه احکامی که درباره دیگر اسیران اجرا می‌شود از او ساقط خواهد شد و در جرگه مسلمانان درمی‌آید.

۶-۲-۴ دعوت به اسلام

به گفته فضل بن حسن طبرسی در تفسیر مجمع‌البیان واژه «خیراً» در آیه ۷۰ سوره انفال به معنای اسلام و نور ایمان، اشاره به یکی از وظایف پیامبر (ص) نسبت به اسیران دارد که همان دعوت کردن آنان به اسلام است. البته به این نکته نیز اشاره شده است که تظاهر به اسلام به‌قصد خیانت به مسلمانان باید مورد توجه باشد و به اسیران نیز اخطار عدم خیانت داده شود.

۳-۶ رفتار با اسرا جنگی در قرآن کریم

خداوند در سوره محمد (ص) مسلمانان را مخاطب ساخته و لزوم قاطعیت در جنگ را به آن‌ها گوشزد می‌نماید، ابتدا می‌فرماید: (هنگامی که با کافران [جنایت‌پیشه در میدان جنگ] روبه‌رو شدید گردن‌هایشان را بزنید)؛ «فَإِذَا لَقِيتُمُ الَّذِينَ كَفَرُوا فَضَرْبَ الرِّقَابِ» روشن است که «لَقِيتُم» در اینجا از «لقاء» به معنی جنگ است، نه هرگونه ملاقات؛ ذیل آیه که سخن از اسیران جنگی می‌گوید، بهترین گواه بر این مطلب است. با توجه به این‌که جنگ‌ها در اسلام همیشه جنبه تحمیلی دارد، منطقی بودن دستور بالا واضح است؛ چراکه اگر در برابر هجوم دشمن قدرت و قاطعیت نشان داده نشود؛ شکست حتمی است؛ هر انسانی که با دشمن خون‌خوار درنبرد روبه‌رو شود اگر ضربات کوبنده بر دشمن وارد نکند خودش را نابود ساخته است. سپس اضافه می‌کند: این حملات کوبنده باید همچنان ادامه یابد تا دشمن به‌زانو درآید؛ در این هنگام اقدام به گرفتن اسیران کنید و آن‌ها را محکم ببندید. «حَتَّى إِذَا أَتَخْتَمُوهُمْ فَشُدُّوا الْوَتَاقَ».

بسیاری از مفسران این جمله را به معنی شدت و کثرت کشتار دشمن تفسیر کرده‌اند؛ ولی با توجه به اینکه این جمله از ماده «ثخن» بر وزن (شکم) به معنی غلظت و صلابت گرفته شده، می‌تواند اشاره به پیروزی و غلبه آشکار و تسلط کامل بر دشمن باشد؛ یعنی جنگ باید با قدرت و صلابت دنبال شود تا دشمن از پا درآید و مغلوب گردد (بنابراین هدف، خونریزی بسیار نیست؛ بلکه هدف، مغلوب شدن دشمن است). به هر حال، آیه فوق ناظر به یک دستور مهم جنگی است و آن اینکه پیش از درهم شکستن مقاومت دشمن نباید جنگ را متوقف کرد و اسیر گرفت؛ چراکه پرداختن به این امر، سبب تزلزل موقعیت مسلمانان در جنگ خواهد شد و پرداختن به امر اسیران و تخلیه آن‌ها در پشت جبهه، جنگجویان را از هدف اصلی باز می‌دارد. تعبیر به «شُدُّوا الْوَتَاقَ» - توجه داشته باشید «وَتَاق» به معنی طناب یا هر وسیله دیگری است که چیزی را با آن می‌بندند - اشاره به لزوم محکم‌کاری در بستن و نگهداری اسیران است، مبادا آن‌ها از فرصت استفاده کرده خود را آزاد سازند و ضربه کاری وارد کنند. سپس حکم اسیران جنگی را بیان می‌کند و می‌فرماید: (یا بر آن‌ها منت بگذارید [و آزادشان کنید]، یا از آن‌ها فدیة [و غرامت] گرفته رهایشان سازید!)؛ «فَأِمَّا مَنَّا بَعْدُ وَ إِمَّا فِدَاءً». در اینجا مسلمانان میان

دو امر در مورد اسیران مخیر شده‌اند؛ آزادی بی‌قید و شرط و آزاد کردن در مقابل فدیة (منظور از فدیة، غرامتی است که دشمن در برابر آزاد کردن اسیرش می‌پردازد و در واقع قسمتی از خسارتی را که بر اثر جنگ به وجود آورده ادا می‌کند). قابل توجه اینکه فقهای اسلام به پیروی از روایات، راه سوّمی نیز درباره اسیران ذکر کرده‌اند و آن «برده ساختن اسیران» است، ولی باینکه مسئله «بردگی اسیران» در آن زمان و در دنیای آن روز کاری معمولی بود در آیه هیچ اشاره‌ای به آن نشده است؛ شاید به این جهت که «بردگی» یک حکم مقطعی بود که در شرایط خاصی انجام می‌شده است و نظر اسلام این بوده که بردگان تدریجاً آزاد شوند تا چیزی به نام مسئله بردگی وجود نداشته باشد؛ به همین دلیل در آیه فوق تنها سخن از آزادی بی‌قید و شرط اسیران، یا آزادی در برابر گرفتن غرامت به میان آمد (مبادله اسیران از دو طرف نیز نوعی گرفتن غرامت در مقابل آزادسازی اسیر است).

همان‌طور که حکم چهارمی که در کتب فقهی برای اسیران ذکر کرده‌اند - و آن کشتن اسرا است - در این آیه ذکر نشده، به دلیل اینکه کشتن اسیر یکی از احکام اصلی درباره اسراء نیست، بلکه یک استثناء است که در مورد اسیران خطرناک و جنایتکار جنگی انجام می‌شود نه در مورد همه اسیران. از آنچه گفتیم روشن می‌شود که حکم آیه منسوخ نیست و دلیل بر نسخ آن داریم و اگر بعضی از احکام مربوط به اسراء در آن نیامده دلیلی داشته است. در سوره «انفال» نیز اشاره‌ای به چگونگی گرفتن اسیران می‌کند و می‌فرماید: (هیچ پیامبری حق ندارد اسیرانی [از دشمن] بگیرد تا زمانی که کاملاً بر آن‌ها غلبه کند)؛ «مَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكُونَ لَهُ أَسْرَى حَتَّى يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ» تعبیر به «يُثْخِنَ فِي الْأَرْضِ» چنانکه قبلاً هم اشاره شد، به معنی مبالغه در خونریزی و کشتار دشمن نیست؛ بلکه با توجه به کلمه «فِي الْأَرْضِ» روشن می‌شود که منظور، محکم نمودن جای پا در زمین و برتری کامل بر دشمن و سیطره بر منطقه است و اگر فرضاً به معنی خونریزی باشد تا زمان به زانو درآوردن دشمن است. در واقع این تعبیر دقیقاً شبیه چیزی است که در ذیل آیه آمده است که می‌فرماید: «حَتَّى تَضَعَ الْحَرْبُ أَوْزَارَهَا»؛ (تا جنگ بار سنگین خود را بر زمین نهد) و آن گواه خوبی بر تفسیر ما است. نکته مهم این است که این هشدار که به مسلمانان در مورد پرهیز از گرفتن اسیر قبل از تحقق یافتن اهداف جنگ داده است، به خاطر این است که بعضی از تازه‌مسلمانان، تمام

هدفشان در جنگ، گرفتن اسیر بود تا به هنگام گرفتن فدیة در مقابل آزادی آنان به نوایی برسند؛ و این کار، گاه سبب می‌شد که خطرات جنگ را نادیده بگیرند و به مسائل جانبی پردازند و از این راه ضربه کاری بر پیکر لشکر اسلام وارد شود؛ همان‌گونه که در جنگ احد در مورد گرفتن غنائم رخ داد. لذا در ذیل آیه می‌فرماید: (شما متاع ناپایدار دنیا را می‌خواهید؛ آیا مایلید اسیران بیشتری بگیرید تا با گرفتن فدیة آزاد کنید؛ ولی خداوند سرای آخرت را [برای شما] می‌خواهد؛ و خداوند توانا و حکیم است)؛ «تُرِيدُونَ عَرَضَ الدُّنْيَا وَاللَّهُ يُرِيدُ الْآخِرَةَ وَاللَّهُ عَزِيزٌ حَكِيمٌ».

در ضمن از این آیه به خوبی استفاده می‌شود که گرفتن اسیر نه‌تنها در عصر پیامبر اسلام (صلی الله علیه وآله) که در عصر پیامبران پیشین نیز معمول بوده؛ منتها در این آیه تأکید شده است که گرفتن اسیر نباید به‌منظور سودجویی بوده باشد و چه‌بسا مصالح مسلمین ایجاب کند که اسیران را بدون گرفتن فدیة آزاد نمایند و چیزی در برابر آن نگیرند. قابل توجه اینکه قرآن در آیه بعد به کسانی که اهداف مهم جنگ را فدای منافع مادی خود می‌کنند و مصالح مهم جامعه را به خطر می‌افکنند هشدار داده و می‌گوید: «اگر آنچه خداوند از قبل مقرر داشته، نبود [که بدون ابلاغ، هیچ امتی را کیفر ندهد]، به خاطر چیزی [اسیرانی] که گرفتید، مجازات بزرگی به شما می‌رسد» از مجموع این تعبیرات به‌روشنی استفاده می‌شود که اولاً اقدام به گرفتن اسیر باید بعد از تسلط کامل بر دشمن باشد - هر چند این تسلط در جبهه معینی صورت گیرد - دیگر اینکه گرفتن اسیر نباید به خاطر اهداف مادی؛ یعنی فدیة‌ای که در برابر آزادی آن گرفته می‌شود صورت گیرد؛ زیرا بسیار می‌شود که مسائل انسانی و مصالح مسلمین ایجاب می‌کند که آن‌ها بدون گرفتن فدیة آزاد شوند و در چنین موردی افرادی که در گرفتن اسیران، اهداف مادی داشته‌اند به‌زحمت تسلیم این حکم الهی می‌شوند.

۶-۴ حقوق اسرای جنگی از دیدگاه شیعه

اکثر فقهای شیعه و از جمله شیخ طوسی، معتقدند اگر اسیر در حال درگیری و قبل از پایان جنگ دستگیر شود، نگهداری آن جایز نیست و باید مانند سایر دشمنان در حال جنگ، کشته شود. تنها راه برای زنده ماندن وی مسلمان شدن است که مانع از کشته شدن وی می‌شود و مسلمانان باید از او در برابر صدمات و تعرضات دشمن دفاع نمایند

(باقری، ۱۳۹۰)؛ اما اگر دستگیری اسیر پس از پایان جنگ انجام گیرد، توسط امام نگهداری می‌شود و دولت اسلامی می‌تواند درباره او یکی از تصمیمات اتخاذ نماید: ۱- او را آزاد نماید و بدون دریافت غرامت یا مبادله به حال خود بگذارد؛ ۲- او را با اسرای مسلمان که در دست دشمن هستند مبادله کنند؛ ۳- در مقابل آزاد نمودن او غرامت بگیرد؛ ۴- او را به بردگی بگیرد و امام نمی‌تواند اسیر را به قتل برساند (شیخ طوسی، ۱۳۷۴).

۷- مقایسه وضعیت اسیران جنگی در دیدگاه اسلام با نظام حقوق بین‌الملل

زمانی که دولت‌ها به اهداف خود از طریق دیپلماسی به نتیجه‌ای نمی‌رسند خواسته یا ناخواسته دست به اقدامات غیر دیپلماتیکی چون جنگ می‌زنند. البته در طول دهه‌های اخیر معنا و مفهوم جنگ از آن مفهوم کلاسیک خود که به معنای خشونت، خونریزی و کشتار بود خارج شده و معانی مختلفی را به خود جذب کرده است (حسینی، ۱۳۸۲: ۵). دیدگاه و نظر اسلام نسبت به اسیر، نظری از روی رحمت و مهربانی است و سفارش‌های زیادی در خصوص احسان و نیکی کردن به اسیران و رفع کلیه احتیاجات ضروری آن‌ها شده است و به‌طور کلی باید گفت برخوردار شدن از کلیه حقوق انسانی که می‌باید هر انسان از آن بهره‌مند باشد مورد تأکید تعالیم اسلامی بوده است، هدایت اسیر و ارشاد او به سوی تعالیم الهی و دین و کتاب خداوند از ضروریات است که در اسلام به آن نیز تأکید فراوان شده است، چراکه هدف از جنگ و جهاد در اسلام هدایت انسان‌ها و دعوت آن‌ها به سوی خداوند و رهایی آن‌ها از تاریکی‌ها به سوی نور است (میانجی، ۱۴۱۱، ۴۱۰). به‌هر حال باید گفت نه تنها در زمان‌های گذشته بلکه دولت‌های به‌اصطلاح متمدن قرن بیستم رفتاری را با اسیران جنگی مرتکب شده‌اند که هیچ شباهتی به رفتار مسلمین با اسیران ندارد، مسلمین الگوی رفتار با اسیران جنگی را از پیامبر خود آموخته‌اند که فرمود: از آن لقمه‌ای که خود می‌خورید به آن‌ها بخورانید و از آن لباسی که خود می‌پوشید به آن‌ها بپوشانید و کاری را مافوق طاعت به آن‌ها واگذار نکنید؛ و باید گفت به حق حمایت از اهداف غیرنظامی و همچنین عمق رفتار با اسیران جنگی وسیع‌تر و عمومی‌تر و بشردوستانه از آن چیزی است که کنوانسیون ۱۹۴۹ ژنو به دست آورده‌اند.

نتیجه‌گیری

یکی از پیامدها و پدیده‌های جنگ، اسرای جنگی می‌باشند که شناختن، شناسایی، ترویج و گسترش حقوق اسرای جنگی بسیار اهمیت دارد. از سوی دیگر اسلام به‌عنوان دینی جامع و کامل، تبیین‌کننده و تنظیم‌کننده روابط از جمله میان فرد و خداوند و میان افراد با یکدیگر است و هر چند انسان‌ها را به «حکمت» و «موعظه حسنه» تشویق می‌نماید اما در مورد ساحت جنگ و پدیده‌های مربوط به آن ساکت ننشسته است. آموزه‌های اسلامی در پرتو تعالیم معصومین - علیهم‌السلام - و با تأکید فراوان بر کرامت ذاتی و حیثیت انسانی قواعد و مقررات شایسته‌ای را برای جنگ و مسائل آن ارائه داده است. رفتار با احسان و احترام؛ ممنوعیت کشتن اسراء؛ حمایت از کودکان، زنان، سالخورده‌گان و... حق خوراک، پوشاک، مکان مناسب، حق معالجه و بهداشت، منع بیگاری، منع تخلیه اطلاعاتی و... از جمله حقوق اسیران جنگی و از وظایف دولت اسیر گیرنده محسوب می‌شود که در تعالیم اسلامی آمده است. سابقه زمانی رحمت و رأفت گسترده‌تر اسلام نسبت به اسراء و تأکید بیشتر بر حفظ کرامت و حیثیت انسانی از جمله امتیازات تعالیم اسلامی در مورد اسرای جنگی نسبت به کنوانسیون مزبور است. بسیاری از مقررات حقوق بشردوستانه‌ی معاصر، در بیش از چهارده قرن پیش‌ازین، در متون و آموزه‌ها و شریعت اسلام وجود داشته است؛ بنابراین مدعیان حقوق بشر که امروزه دم از آزادی و حفظ حقوق انسان‌ها می‌زنند و مسلمانان استقلال طلب و استکبارستیز را، تروریست و واپس‌گرا می‌نامند، خود بهتر می‌توانند پیرامون ادعای دروغین خویش پیش‌داوری کنند. لازم به ذکر است، رهنمود اسلام در زمینه‌ی نحوه‌ی رفتار با اسیران جنگی متضمن احکامی است که مفاد حقوق و عرف بین‌المللی مدرن، هرگز به‌پای آن نمی‌رسد. حقوق اسرای جنگی در اسناد بین‌المللی به‌ویژه کنوانسیون سوم ژنو پیش‌بینی شده است و رعایت آن برای کشورها الزام‌آور تلقی می‌شود. در صورتی که این حقوق نادیده گرفته‌شده و مورد نقض قرار گیرد جنایت جنگی به وقوع می‌پیوندد لکن عبارت و کلمات به‌کاررفته شده در مواد اساسنامه‌های مربوط به جنایات جنگی، مخصوصاً اساسنامه دیوان کیفری بین‌المللی چندان گویا و روشن نیست. همان‌گونه که ملاحظه می‌شود هریک از محاکم در قضایای مختلف در تفسیر اساسنامه عقاید

گوناگونی را ابراز می‌کنند و تبعاً استنباط آن‌ها از قوانین مربوطه به هیچ وجه یکسان نیست. تفاوت این دیدگاه‌ها بیشتر در عنصر مادی و عنصر معنوی خودنمایی می‌کند.

منابع

۱. باقری، سمیه، بررسی تحول نظام حقوق جنگ در اسلام (با تأکید بر اندیشه سیاسی شیعه)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، ۱۳۹۰.
۲. پروین، خیرالله، زرشگی، محمد، تحلیل حقوقی اسیران جنگی از منظر اسلام و فقهای مسلمان، فصلنامه علمی مطالعات دفاع مقدس، دوره ۶، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۹.
۳. جعفری، فریدون، محبی، علی، جنایت جنگی هتک کرامت انسان و رفتار موهن نسبت به اسرای دفاع مقدس، فصلنامه علمی دیدگاه‌های حقوق قضایی، دوره ۲۵، شماره ۹۰، تابستان ۱۳۹۹.
۴. حجازی، محمدعلی، حقوق اسیران جنگی، انتشارات میزان، چاپ دوم، تابستان ۱۳۹۴.
۵. حسینی، ابراهیم، اصل منع توسل به زور و موارد استثنای آن در اسلام و حقوق بین‌الملل معاصر، دفتر نشر معارف، ۱۳۸۲.
۶. داعی، علی، نقض حقوق اسیران جنگی ایرانی و مسئولیت بین‌المللی دولت عراق، تهران: انتشارات پیام آزادگان، چاپ اول.
۷. الدیلی، قصار، اسراری از درون ارتش عراق، مترجم: حمید محمدی، تهران: انتشارات حوزه هنری سازمان تبلیغات اسلامی.
۸. رشید، احمد، اسلام و حقوق بین‌الملل عمومی، مترجم: حسین سیدی، ناشر: دانشگاه تهران، انتشارات مرکز مطالعات عالی بین‌المللی.
۹. رضایان، مهرداد، حقوق بین‌الملل ناظر بر نحوه هدایت مخاصمات - مجموعه کنوانسیون‌های لاهه و برخی اسناد بین‌المللی دیگر، تهران: نشر سرسم.
۱۰. روحانی، علیرضا، قواعد اساسی حقوق بشردوستانه و مقررات مربوط به اسیران جنگ در نظام بین‌المللی بشردوستانه و اسلام، تهران: نشر میزان.
۱۱. زیبایی نژاد، مریم. احیای انگاره‌های مهم هویتی در پرتو انقلاب اسلامی ایران، فصلنامه پژوهش‌های انقلاب اسلامی، دوره ۱، شماره ۱۱.
۱۲. شیخ طوسی، تهذیب الاحکام، تصحیح علی غفاری، جلد ۳، دارالکتب الاسلامیه، ۱۳۷۴.
۱۳. ضیائی بیگدلی، محمدرضا، اسلام و حقوق بین‌الملل، انتشار، ۱۳۶۵.
۱۴. ضیائی بیگدلی، محمدرضا، حقوق جنگ و رفتار با اسیران جنگی، مجله حقوقی، شماره هشتم، ۱۳۶۶.

۱۵. محقق داماد، سید مصطفی، جزوه درس حقوق بین الملل اسلام، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۷۲.
۱۶. مکارم شیرازی، ناصر، پیام قرآن، دارالکتب الاسلامیه، چاپ نهم، جلد ۱۰، ۱۳۸۶.
۱۷. میانجی، احمد، الاسیر فی الاسلام، موسسه نشر اسلامی جامعه مدرسین حوزه علمیه قم، چاپ اول، سال ۱۴۱۱ ه.ق.
۱۸. نوس بام، آرتور، تاریخ مختصر حقوق بین الملل، زیر نظر متین دفتری، انتشارات امیرکبیر، ۱۳۳۷.

The rights of prisoners of war from the perspective of Islam and International order; Reconciliation or conflict

Abdul Majid Ramezani¹

Received: 2023/04/08 Admission: 2023/08/20

Abstract

One of the prominent aspects of humanitarian law in international armed conflicts, which has more enforcement power than other related regulations, is the rules governing the treatment of prisoners of war. Considering the important and valuable position of the mentioned rules, nowadays many of them are considered as general rules, the violation of which is considered an international crime and criminal responsibility will follow for the wrongdoers in any position and position. This research seeks to answer the question whether Islamic law also includes the observance of the rights of prisoners of war or whether the rules of international law are more progressive in this regard. Based on this, there have been many provisions of contemporary humanitarian law in the texts and doctrines of Islam for more than fourteen centuries. Therefore, according to the principles and rules of humanitarian law, in the field of international regulations, there are rules in the field of armed conflicts that approve the rights of prisoners of war and recommend and confirm their implementation for the subjects of international law. According to international humanitarian law regarding the humane treatment of prisoners, any vindictive and violent act, torture, mutilation, intimidation, medical experiments, insults and humiliation are prohibited. Now, this research aims to prove the alignment of Islamic teachings with international rules and regulations regarding the rights of prisoners of war through descriptive and analytical methods, and on the other hand, to reveal the background and cause of misconceptions surrounding this issue .

Keywords: prisoners of war, Islam, international law, humanitarian law.

¹. Master of Criminal Law and Criminology; Research management of the deputy legal and affairs of the army council of Iran.